

Restytucja ginących gatunków roślin w Polsce – uwagi praktyka

dr Ryszard Kamiński

– Ogród Botaniczny Uniwersytetu Wrocławskiego

Restytucja gatunku (*sensu stricto*) jest to przywrócenie przyrodzie gatunku, który wyginął na danym obszarze.

My restytucję rozumiemy jako odwrócenie niekorzystnych trendów, prowadzące do wzrostu liczebności poszczególnych gatunków lub w ostateczności do ustabilizowania ich na danym obszarze.

ZASADNICZYMI FORMAMI OCHRONY GATUNKÓW ZAGROŻONYCH
JEST OBJĘCIE ICH OCHRONĄ PRAWNĄ I OCHRONA (niekiedy
restytucja) EKOSYSTEMÓW I SIEDLISK W KTÓRYCH ONE
WYSTĘPUJĄ.

NIESTETY, ZACHODZĄCE ZMIANY SPOWODOWAŁY
PRZEKROCZENIE GRANICY BEZPIECZEŃSTWA DLA WIELU
GATUNKÓW ROŚLIN I POWYŻSZE DZIAŁANIA SĄ SPÓŹNIONE I
NIEWYSTARCZAJĄCE.

Proces restytucji gatunku obejmuje:

1. wybór gatunku,
2. pobranie materiału roślinnego,
3. założenie uprawy zachowawczej i rozmnożenie roślin (*ochrona ex situ*),
4. reintrodukcja namnożonych roślin na stanowiska restytuowane bądź introdukcja na stanowiska zastępcze (*dalsza ochrona in situ*)

1. Wybór gatunków wymagających podjęcia czynnych działań ochronnych

rozpoznane	zagrożone wyginięciem	EX (EX)	wymarłe i zaginione (extinct), oznaczane znakiem † (38 wg PCKR, z których 9 w odnaleziono później; 44 wg CLRiG PI z czego 4 odnaleziono później)
		EW (ExW)	wymarłe i zaginione na wolności (extinct in the wild) – wymarłe w stanie dzikim – klasyfikuje się jako wymarłe na wolności, co oznacza, że pojedyncze okazy, czy nawet populacje mogą być uprawiane (3 wg CLRiG PI)
		E (CR)	Wymierające - krytycznie zagrożone (critically endangered) – najbardziej zagrożone gatunki (74 PL wg PCKR, 144 wg CLRiG PI)
		[E]	Wymierające - krytycznie zagrożone – gatunki silnie zagrożone wymarciem na izolowanych stanowiskach poza głównym obszarem swojego występowania 25 wg CLRiG PI
		V (EN)	Narażone- zagrożone wyginięciem (przedtem zagrożone = endangered) – przypisuje się im wysokie ryzyko wymarcia w niedalekiej przyszłości (59 wg PCKR, 183 wg CLRiG PI)
		V (VU)	narażone- zagrożone wyginięciem (vulnerable) – gatunki, które mogą wymrzeć stosunkowo niedługo, choć nie tak szybko jak zagrożone (101 wg PCKR)
		R (NT)	rzadkie, potencjalnie zagrożone (rare = near threatened) – gatunki bliskie zaliczenia do poprzedniej kategorii, ale jeszcze się do niej niekwalifikujące (21 LR - wg PCKR = NT, 107 R = LR - wg CLRiG PI)
niedostatecznie rozpoznane		I (DD)	zagrożenie nieokreślone (data deficient) – o nieokreślonym stopniu zagrożenia, wymagającym dokładniejszych danych.

Według **Czerwonej Listy Roślin i Grzybów z 2006 r.** rzadkich i zagrożonych jest **459** gatunków roślin a **47** gatunki uznano za wymarłe. Razem stanowi to ok. 22% całej flory (flora polska liczy ok. 2300 gatunków co przekłada się na ok. 2500 taksonów rodzimych i 320 obcych, mniej lub bardziej trwale zadomowionych)

Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 5 stycznia 2012r
(Dz. U. z dnia 20 stycznia 2012 r.)
w sprawie ochrony gatunkowej roślin
wymienia 429 taksonów roślin (gatunki i całe rodzaje) ściśle chronionych.

Grupa	Liczba taksonów			Uwagi
	podlegających ściśle ochronie (+ częściowej)	z tego podlegają cych „bardzo ściśle ochronie” - (1)	oraz wymagające ochrony czynnej (2) (2*) ?	
brunatnice, krasnorosty, ramienice, zielenice	23 (+4)			
wątrobowce	25 (+4)	-	4	
mchy	113 (+24)	-	-	
paprotniki	24	7	8	
rośliny nago – i okrytozalążkowe z tego 24 taksony oznaczone razem (1) i (2)	244 (20) (292 gat. tj. 64% gatunków zagrożonych wyginieciem (EW,E,V) wymienianych w CLRiGPI)	53	97	w tym rodzaje wielogatunkowe (<u>Batrachium</u> 7, <u>Cephalantera</u> 3, <u>Dactylorhiza</u> 6, <u>Drosera</u> 4, <u>Epipactis</u> 8, <u>Gentiana</u> 8, <u>Nasturtium</u> 2, <u>Orchis</u> 9, <u>Ornitogallum</u> 3, <u>Pinguicula</u> 2, <u>Primula</u> 5, <u>Stipa</u> 4, <u>Trollius</u> 2)
Na Czerwonej Liście Roślin i Grzybów Polski z 2006r (CLRiGPI) jest	506			
RAZEM	429 (477 gat.)	60	109	

Moim zdaniem w rozporządzeniu należy wprowadzić dodatkową kategorię roślin (2*) tj. gatunki pilnie wymagające podjęcia ochrony czynnej i restytucji

Są to gatunki:

- występujące w siedliskach wrażliwych na zachodzące zmiany (antropopresja, naturalna sukcesja) i zmniejszających swój areał,
- o małej (do kilku), zmniejszającej się liczbie stanowisk naturalnych, zasiedlonych przez niewielkie populacje liczące do kilkuset osobników.

W odniesieniu do gatunków chronionych konwencjami europejskimi, a więc rzadkimi na terenie całej Unii, w/w kryteria mogą być mniej restrykcyjne

Najbardziej jaskrawe przykłady gatunków pilnie wymagających podjęcia restytucji i działań 7 ochronnych – w celu zwiększenie liczby ich populacji

kursywa wytuszczona – tzw. gatunki berneńskie - Zał.I i europejskie -- Dyrektywa Siedlisk. 92/43/EU;

Lp	Gatunek (status ochronny)	nazwa rodzima	liczba stanowisk, inne informacje- jakie rośliny - pochodzące z terytorium Polski (wg. inf. z 2000 i 2007 r.) - są uprawiane i w których ogrodach	CLRiGPI (2006), PCKR (2001)
1	<i>Dichostylis micheliana</i> (nie chr.)	dichostylis Michela	1 st. - odnaleziony w 2003 r. na D. Śląsku,	E, EX
2	<i>Anacamptis pyramidalis</i> (1) (2)	koślaczek stożkowy	1 st. - odnaleziony w 2009 r. w Dolinie Odry	EX, EX
3	<i>Potentilla sterilis</i> (nie obj. ochroną)	pięciomik płonny	? - odnaleziony w 2008 r. na D. Śląsku, potem brak potwierdzeń , uprawiana w OB-PAN, OB-UW .	E, EX
4	<i>Veronica bellidioides</i> (nie chr.)	przetacznik stokrotkow	1 st. - odnaleziony w 2009 r. w Karkonoszach	EX, EX
5	<i>Senecio umbrosus</i> (nie chr.)	starzec cienisty	uprawiana w Tatrzańskiej Stacji IOP PAN oraz OB-PAN	-, ExW
6	<i>Orchis coriophora</i> (2)	storczyk cuchnący	2 st. - odnaleziony w 2003 r. w Dolinie Narwi i w 2006 r. w Kotlinie Sandomierskiej	E, EX
7	<i>Crassula aquatica</i> (nie obj. ochr.)	uwroć wodna	? - odnaleziona w 2003 r. na D. Śląsku, potem brak potwierdzeń	E, EX
8	<i>Iris graminea</i> (nie obj. ochroną)	irys trawolistny	- uprawiany w OB - brak w uprawach roślin rodzimych	EX, ExW
9	<i>Pulsatilla vulgaris</i> (1) (2)	sasanka zwyczajna	uprawiana w OB-UW	EX, ExW
10	<i>Caldesia parnassifolia</i> (1) (2)	kaldezja dziewięciomikowata	1 st. na Ziemi Lubuskiej – prawdopodobnie nieaktualne ; 1 st. zastępcze; uprawiana w OB UW	E, CR
11	<i>Ranunculus illyricus</i> (1) (2)	jaskier illyryjski	1 st. w Małopolsce – prawdopodobnie nieaktualne ; uprawiana w OB-UW, OB-PAN, OB-UJ	E, CR
12	<i>Woodsia ilvensis</i> (2)	rozrzutka brunatna	1 st. w Karpatach – kilkanaście egzemplarzy	E, CR
13	<i>Hypericum elegans</i> (1) (2)	dziurawiec wytworny	1 st. k. Zamościa, kilka egzemplarzy	E, CR
14	<i>Chamaecytisus albus</i> (1) (2)	szczodrzeniec zmienny	1 st. k. Hrubieszowa; uprawiana w OB UMCS, OB UAM, OB UW, Arb. Bol., IHAR	R, EN
15	<i>Woodsia alpina</i> (nie obj. ochroną)	rozrzutka alpejska	2 st. Karpaty, Sudety – ok. 100 egzemplarzy, uprawiana w Tatrzańskiej Stacji IOP PAN	E, CR
16	<i>Botrychium simplex</i> (1) (2)	podejrzon pojedynczy	2 st. na Pomorzu	E, CR
17	<i>Potentilla silesiaca</i> (1) (2)	pięciomik śląski	2 st. w Jurze Krakowsko-Czest. – czy jeszcze aktualne?	Ex, VU
18	<i>Echium russicum</i> (1) (2)	żmijowiec czerwony	2 st. k. Rzeszowa; uprawiana w OB UAM, OB-UW i prawdopodobnie nad gatunkiem pracuje OB UMCS)	E, CR
19	<i>Pilularia globulifera</i> (1) (2)	galuszkka kulecznica	3 st. na D. Śląsku i w Małopolsce (utrzymywana w OB UW)	E, CR
20	<i>Euphorbia epithymoides</i> (2)	wilczomlec pstry	3 st. w Jurze Krakowsko-Czest. i na D. Śląsku (uprawiana w OB UW i OB UAM)	R, VU
21	<i>Erysimum pieninicum</i> (2)	pszonak pieniński	kilka st. w Pieninach; uprawiana w OB PAN, OB UW, OB UMCS, OB-UJ , Arb. Bol., Arb. Rog	V, VU
22	<i>Thesium ebracteatum</i> (1) (2)	leniec bezpodkwiatkow	upraw. w <u>Ogr.R.Leczn. Wroc.</u>	V, En
23	<i>Marsilea quadrifolia</i> (1) (2)	marsylia czterolistna	3 st. zastępcze (należy kontynuować restytucję - Górny Śląsk)	Rest., ExW
24	<i>Gladiolus palustris</i> (1) (2)	mieczyk błotny	1 st. naturalne + kilka zastępczych do spr. w 2014r (być może należy kontynuować restytucję na D. Śląsku); w uprawie zach. w OB UW	E, CR

2. Pobranie materiału roślinnego

W zasadzie nie powinno się pobierać rzadkich i zagrożonych wyginięciem roślin ze stanowisk naturalnych do kolekcji ogrodowych, których celem nie jest stworzenie kolekcji zachowawczych.

Przy pobieraniu materiału roślinnego należy stosować się do obowiązujących przepisów prawnych, określonych w ustawie o ochronie przyrody.

Od strony biologiczno-technicznej, procedura jest powszechnie znana. Zasady poboru materiału roślinnego do upraw zachowawczych podał w 1995 r. prof. Jerzy Puchalski, dyrektor CZRB PAN w Powsinie, w opracowaniu "Zasady ochrony i uprawy w ogrodach botanicznych gatunków roślin zagrożonych wyginięciem w warunkach naturalnych" wykonanym na zlecenie NFOŚ dla Departamentu Ochrony Przyrody Ministerstwa Ochrony Środowiska, Leśnictwa i Zasobów Naturalnych.

Problem: dotyczy tylko pewnej nietypowej sytuacji.

Czy mając na uwadze dobro roślin (szybkość działania) można pobrać, z pominięciem obowiązującego prawa, do uprawy zachowawczej ex situ, z zagrożonego stanowiska naturalnego rośliny dotychczas uważane za zanikłe, a odnalezione powtórnie?

Pozwolę sobie przypomnieć casus dwóch gatunków:

1. ***Marsilea quadrifolia*** – odnotowywana na 1 stanowisku na ziemiach polskich w XIX i początku XX w.. W roku 1973 jeden z botaników odnalazł jedną kępkę tej rośliny na drugim stanowisku, na brzegu zbiornika Goczałkowickiego. Będąc przekonany o jej nieuchronnej zagładzie podczas jesienno-wiosennego piętrzenia zbiornika zabrał ją i przekazał do Warszawskiego Ogródu Botanicznego. Dzięki temu gatunek istnieje w Polsce. Jest uprawiany w kilku ogrodach i arboretach i introdukowany na stanowiska zastępcze.
2. ***Senecio umbrosus*** - w 1993 r. jedyny osobnik jaki odnaleziono został przeniesiony do ogrodu eksperymentalnego przy Tatrzańskiej Stacji Terenowej Instytutu Ochrony Przyrody PAN, gdzie po kilku latach udało się go rozmnożyć. Dzięki temu gatunek jest w pewnym stopniu zabezpieczony.

A teraz zastanówmy się nad zawartymi w tabeli gatunkami które od lat uznawano za wymarłe, a których pojedyncze nieliczne populacje, składające się niekiedy z kilku roślin, odnaleziono w ostatnich latach.

Wiadomo, iż dwie z nich tj. populacja ***Crassula aquatica*** oraz ***Potentilla sterilis*** – znów zanikły. Na zawsze, czy tylko na jakiś czas ? To samo może tyczyć pozostałych gatunków.

Wracając do zadanego pytania: nie potrafię jednoznacznie na nie odpowiedzieć.

Prawo jest prawem i należy go przestrzegać.

Z drugiej zaś strony, mając na uwadze w/w przykłady, skłaniam się ku stwierdzeniu, że tak - o ile, pobierający może przekonywująco wytłumaczyć konieczność popełnienia takiego czynu dla dobra pobieranych roślin.

3. Założenie uprawy zachowawczej i rozmnożenie roślin.

- Uprawa zachowawcza może być prowadzona na terenie ogrodu botanicznego, arboretum lub innym terenie - nad którym mamy pełną kontrolę (np. użytkowanie wieczyste).
- W trosce o czystość genetyczną uprawy i niedopuszczenie do ewentualnych krzyżowań, **wskazane jest, aby stanowisko przeznaczone do uprawy zachowawczej było odseparowane od:**
 - a. **stanowisk pokrewnych gatunków**
(aby zapobiec ewentualnemu przekrzyżowaniu się roślin i powstaniu krzyżówek międzygatunkowych – przykład *Gladiolus*, *Echinodorus*)
 - b. **stanowisk uprawowych tego gatunku o innej proveniencji.**
Jednakże nie zawsze to jest właściwe; niekiedy wskazanie jest zasilenie lokalnej populacji nową dawką genów (tak jak robią to zoolodzy – casus introdukcji w Polsce łosia i rysia)
- Aby zapewnić powodzenie i trwałość uprawy **sztuczne siedlisko powinno być maksymalnie upodobnione do siedliska naturalnego**
(typ, żyzność i pH gleby, nasłonecznienie, wilgotność, a niekiedy także skład roślinności towarzyszącej). Zatem przed podjęciem decyzji o przeniesieniu roślin powinniśmy poznać ich wymagania siedliskowe (literatura bądź własne badania autekologiczne).
- **Należy opracować metody rozmnażania gatunku i warunki jego uprawy.**
*Niekiedy optymalne warunki uprawy różnią się od warunków w jakich roślina rośnie na stanowiskach naturalnych. Tu należy zauważyć, że działania ogrodnicze często znacznie wyprzedają poznanie biologii przez naukowców. Wiele gatunków roślin ginących i chronionych nie przedstawia dla ogrodników większych problemów z ich mnożeniem ; niektóre z nich o obcym pochodzeniu (wymienię może tylko *Adonis vernalis*, *Gladiolus imbricatus*, *Betula nana*) są masowo mnożone i sprzedawane w punktach sprzedaży roślin.*
- **Należy prowadzić dokładną dokumentację** dotyczącą gatunku (poczynając od spraw formalnych, pochodzenia, dane dotyczące siedliska naturalnego z którego pobrano rośliny, dane na temat warunków i przebiegu uprawy, **metod i efektywności rozmnażania, przeżywalności roślin w czasie**, ich morfologii itp.).

Problem:

Niedostatecznie poznana ekologia, biologia rozwoju co skutkuje nieznajomością podstawowych założeń uprawy i rozmnażania wielu z tych gatunków.

Ta sytuacja, w przypadku gatunków o małej liczebności i o pojedynczych stanowiskach, według mojej oceny nie zmieni się w najbliższym czasie albowiem:

a. Ogrody botaniczne i arboreta, są niedoinwestowane i borykają się z problemami finansowymi. W związku z tym ograniczają tego typu prace badawcze (wymagające ponoszenia nakładów finansowych) inwestując skromne środki w przedsięwzięcia wymiernie podnoszące ich atrakcyjność i przyciągające zwiedzających.

Odnoszę także wrażenie, iż nie "palą się" one do zakładania nowych upraw zachowawczych. Wynika to głównie z braku miejsca i zmniejszającej się liczby pracowników.

b. Pracownicy naukowcy uczelni i instytutów badawczych, zorientowani na zdobywanie punktów IF, nie podejmują tematów, które ich nie gwarantują. Uprawa roślin czy autekologia są już niemożliwe. Poza tym jak „zrobić” autekologię gatunku w oparciu o pojedyncze stanowisko. Należałoby poszerzyć obszar badawczy o stanowiska zagraniczne co wymaga nakładów, a przede wszystkim przezwyciężenia wielu barier (wskazanie współpracowników zagranicznych - co nie jest proste albowiem placówki mają swoje tematy badawcze, zdobycie niezbędnych pozwoleń na wejście na tereny chronione, pobranie materiału porównawczego itp.).

Propozycje rozwiązania problemu:

1. Ukierunkowane dofinansowanie lub sfinansowanie badań dotyczących gatunków o małej liczebności i o pojedynczych stanowiskach – środki w dyspozycji RDOŚ lub WFOŚiGW (ewentualnie na szczeblu centralnym).
2. Odnośnie upraw zachowawczych. Być może warto rozważyć jakieś gratyfikacje finansowe za prowadzenie upraw zachowawczych np. utrzymanie 1 gatunku w uprawie zachowawczej kosztuje ..., czy za np. 10 gatunków w uprawie zachowawczej Ministerstwo pokrywa koszty 1 etatu

O takim obowiązku organów administracji publicznej mówią: art. 4, p. 2 i art. 59 ustawy o ochronie przyrody z 2004r

4. Reintrodukcja namnożonych roślin na stanowiska restytuowane bądź introdukcja na stanowiska zastępcze.

Problemy:

1. Duże koszty poszukiwań odpowiednich stanowisk – przy jednoczesnym braku możliwości umieszczenia w projektach, tych działań lub poniesionych kosztów, jako koszty kwalifikowane
2. Otrzymywanie zgody od właścicieli lub zarządców terenów na wsiedlenie roślin.
Aktualnie nikt nie chce udzielać zezwoleń; nawet dotychczasowi sprzymierzeńcy jakimi byli nadleśniczowie w Lasach Państwowych.

Prześledźmy zatem zmiany prawa, które do tego doprowadziły.

Rozporządzenie Ministra Środowiska dotyczące ochrony gatunkowej roślin z 1983 r.:

§ 2. 1. Zabrania się:

- 1) niszczenia, zrywania, ścinania lub usuwania **z naturalnych stanowisk** (wykopywania) roślin podlegających całkowitej ochronie (§ 1) oraz zbywania, nabywania, przenoszenia i wywożenia ich za granicę w stanie świeżym lub suszonym,
2. Przepisu ust. 1 pkt 1 nie stosuje się do roślin gatunków chronionych hodowanych w plantacjach i ogrodach, z tym że przenoszenie, przesyłanie i sprzedawanie hodowanych roślin gatunków chronionych może odbywać się wyłącznie na podstawie zezwoleń udzielanych przez terenowy organ administracji państwowej stopnia wojewódzkiego.

Ten punkt (2) znikł w następnych rozporządzeniach poczynając od zarządzenia Ministra z 1995 r. – co wg mnie było błędem.

Tym samym zlikwidowano, możliwość wprowadzenia do uprawy i obrotu atrakcyjnych roślin chronionych i ginących krajowego pochodzenia, często z powodu swojego atrakcyjnego wyglądu ginących na stanowiskach naturalnych. Należy zauważyć, że szczególnie przyczynił się do tego późniejszy zapis zawarty w punkcie **4 i 5 paragrafu 6** w Ustawie z 2004 r.

Jednakże, aż do 2004r. rośliny nabyte za granicą (a chronione u nas) były dopuszczone do obrotu. Roślinami tymi handlowali wszyscy (i czynią to nadal), "zachwaszczając" rodzime tereny roślinami o odległych pulach genetycznych

Rozporządzenie Ministra dotyczące ochrony gatunkowej roślin: – z 2004 r.:

§ 6. W stosunku do **dziko występujących roślin** (nowe określenie - rozumiane jako rośliny rosnące na naturalnych stanowiskach - w zastępstwie usuniętego sformułowania w punkcie 1 należących do gatunków, o których mowa w § 2-4 (tj. gatunki chronione wyszczególnione w załącznikach 1, 2 i 3), wprowadza się następujące zakazy:

1. **zrywania, niszczenia i uszkodzania**; ~~lub usuwania z naturalnych stanowisk~~ (tu znikło sprecyzowanie zakazu odnoszące się do naturalnych stanowisk występujące we wcześniejszych rozporządzeniach)
2. ...
3. ...
4. **pozyskiwania**, zbioru, przetrzymywania, **posiadania**, preparowania i przetwarzania całych roślin i ich części;
5. **zbywania, nabywania, oferowania do sprzedaży, wymiany i darowizny** roślin żywych, martwych, przetworzonych i spreparowanych, a także ich części i produktów pochodnych (w Ustawie pojawił się ten szkodliwy zapis o którym mówiłem przed chwilą);
6. wwożenia z zagranicy i wywożenia poza granicę państwa roślin żywych, martwych, przetworzonych i spreparowanych, a także ich części i produktów pochodnych – **jak wskazuje praktyka jest to przepis martwy**

§ 7.

1. Zakazy, o których mowa w § 6 pkt 1-3, w stosunku do **dziko występujących roślin** należących do gatunków, o których mowa w § 2 i 3, **z wyjątkiem gatunków oznaczonych w załączniku nr 1 do rozporządzenia symbolem (1) tj. gatunki w stosunku do których nie stosuje się odstępstw od zakazów**, nie dotyczą:
- 1) wykonywania czynności związanych z prowadzeniem racjonalnej gospodarki rolnej, leśnej lub rybackiej, jeżeli technologia prac uniemożliwia przestrzeganie zakazów;
 - 2) usuwania roślin niszczących materiały lub obiekty budowlane

W rozporządzeniu Ministra z 2012 r. – paragraf 6 i 7 zachowały dotychczasowe brzmienie lecz zmieniło się pojęcie dziko występujących roślin.

Stało się to za sprawą, dodanego w 2012 r do Ustawy o ochronie przyrody z 2004 r., punktu 15a w artykule 5

Art. 5. Użyte w ustawie określenia oznaczają:

- 15a) roślina, zwierzę lub grzyb dziko występujący – roślinę, zwierzę lub grzyba:
- a) nie pochodzące z uprawy lub hodowli,
 - b) wprowadzone do środowiska przyrodniczego w celu odbudowy lub zasilenia populacji

Zapis, zrównujący w prawach populacje rosące na stanowiskach naturalnych oraz populacje introdukowane na stanowiska zastępcze, w połączeniu z wprowadzoną w 2004 r. grupą gatunków do których nie stosuje się odstępstw, tj. oznaczonych w rozporządzeniu Ministra Środowiska – w sprawie gat. dziko występujących roślin objętych ochroną – cyfrą (1), spowodował całkowite wycofanie się właścicieli i zarządców terenu z wyrażania zgody na wprowadzanie na ich grunty chronionych gatunków, a w szczególności tych najrzadszych (1) do których nie stosuje się odstępstw, a do tej grupy wchodzi większość gatunków jakie należałoby restytuować.

Mówiąc wprost, wprowadzone zmiany przepisów w praktyce zlikwidowały możliwości prowadzenia restytucji tych gatunków w najbardziej pożądanej formie – czyli przywracaniu ich środowisku naturalnemu.

Nikt nie chce mieć problemów z tym związanych i być podległym urzędniczym decyzjom.

Twierdzę to na podstawie moich dotychczasowych doświadczeń oraz rozmów z administratorami gruntów (nadleśniczy, dyrektorzy regionalnych oddziałów Agencji Rolnej, lokalne władze i prywatni właściciele). Jak ich nastawienie do tego problemu zmieniało się na przestrzeni lat pokażę na przykładach.

Lata	Liczba potencjalnych stanowisk	Liczba właścicieli i zarządów działek których proszono o zgodę na introdukcję roślin = liczba zapytań	Liczba odpowiedzi pozytywnych
1992 – 1996	55	ok. 40 – nie była wymagana zgoda pisemna	wszystkie
2006 - 2008	58	45 – nie wymagano zgody pisemnej Gdyby była wymagana pisemna zgoda, odpowiedzi pozytywnych byłoby tylko kilka (od leśników, PZW i nielicznych właścicieli użytków zielonych zainteresowanych dopłatami za koszenie łąk	28
2012 - 2013	80	78 – wymagana pisemna zgoda	1 (4)

Według informacji leśników, poczynione zmiany w prawie doprowadziły do tego, że w Lasach Państwowych nieomal całkowicie zaprzestano prowadzenia – świetnie się zapowiadającego ogólnopolskiego programu z 2006r - restytucji cisa. Do 2014 r. zakładano badania i produkcję sadzonek, potem ich introdukcję w lasach. Aktualnie niektóre jednostki Lasów Państwowych uprawiają sadzonki cisa, z którymi nie bardzo wiadomo co robić – sprzedać nie wolno (pomimo, że każde ogrodnictwo handluje tym gatunkiem pochodzącym z importu) a nadleśniczowie, z uwagi na wymagania formalne, nie są zainteresowani wysadzaniem tych roślin w swoim terenie. Podobny problem, choć w mniejszym stopniu dotyczy jarząbu brekinii

Propozycje poprawy istniejącej sytuacji:

1. Powrót do stanu wcześniejszego w przypadku wcześniej omówionych przepisów prawnych (wycofanie się z niektórych restrykcyjnych przepisów, przynoszących długofalowo więcej szkody jak pożytku) - zadanie stojące przed Departamentem Zarządzania Zasobami Przyrody i Biurem Prawnym GDOŚ

Aktualnie to Ogrody Botaniczne, Arboreta, Parki Narodowe, Lasy Państwowe i proekologiczne organizacje pozarządowe występują do organów państwowych odpowiedzialnych za ochronę przyrody z wnioskami o zezwolenie na podjęcie i o finansowanie tego typu działań.

2. Doprowadzenie do zmiany tej sytuacji (zachowując dotychczasowe prawa, i zasady występowania ze stosownymi wnioskami, organizacji wymienionych powyżej) poprzez aktywację organów państwowych odpowiedzialnych za ochronę przyrody (GDOŚ, RDOŚ-ie) – **zgodnie obowiązkami jakie nakładają na nie Art. 4** (ogólny zapis o dbaniu o przyrodę), **59** (inicjowanie i wspieranie badań naukowych) **i 60** (podejmowanie działań restytucyjnych) **Ustawy z 2004 r.**

RDOŚ-ie a ginące gatunki występujące na terenie podlegającym ich jurysdykcji

- Regionalne organy administracji państwowej (RDOŚ-ie) powinny określić, które gatunki rosnące na terenie podległym ich jurysdykcji powinny zostać objęte działaniami restytucyjnymi w najbliższym czasie i określić zasięg terytorialny tych działań (uwzględniając historyczne granice zasięgu gatunków).
- Restytucję gatunków występujące aktualnie tylko na ich terenie RDOŚ-ie powinny umieścić w swoich wieloletnich planach działania.
- Na tej podstawie winny doprowadzić do wydzielenia niezbędnych środków finansowych (na okres kilku – kilkunastu lat) – w budżetach swoich, w wojewódzkich oddziałach NFOŚiGW lub istniejących programach operacyjnych – przeznaczonych na badania i czynną ochronę (*ex situ*, *in situ*, re- i introdukcje).
- W przypadku gatunków występujących na obszarach podległych dwóm lub więcej oddziałom regionalnym sprawę ich restytucji powinny one przekazać Departamentowi Zarządzania Zasobami Przyrody GDOŚ, a on powinien pilotować ją dalej według zasad jak wyżej.
- GDOŚ i RDOŚ-ie powinny zaproponować jednostkom – mającym specjalistów od danych gatunków, odpowiednie zaplecze oraz doświadczenie w prowadzeniu tego typu działań – zajęcie się restytucją poszczególnych gatunków.

Dziękuję za uwagę

